

Tips för textläsare

Kyrkopraktikan nr 40 2004

Gudstjänstens texter kan väcka funderingar, stimulera fantasin eller rent av förändra våra liv. Att framföra dessa texter är en viktig och ansvarsfull uppgift som alla kan bli bättre på. Kyrkans Tidning har talat med en talpedagog och en kyrkvärd.

Våga ta plats i talarstolen

– Jag blev beklämd när texterna lästes så själlöst och lamt i gudstjänsterna. Men redan efter en lektion förbättrades textläsningen. Nu får kyrkvärdarna jättemycket beröm!

Så förklarar sång- och talpedagogen Anna Högström sitt engagemang för att förbättra textläsningen i gudstjänsten. Hon började med att undervisa kyrkvärdarna i hemförsamlingen, Sofia i Stockholm, och har sedan dess träffat textläsare från många andra församlingar. Alla kan bli bättre är hennes motto.

– Med mycket små medel kan varje textläsare förbättras oerhört. Särskilt de äldre som ofta har fostrats att inte ta för sig. Och många tror att de inte får lyfta fram texten utan måste läsa tonlöst.

Små förändringar

Anna Högström ställer sig mitt på golvet hemma i sitt vardagsrum för att visa hur en text kan låta med en osäker, otränad, eller oengagerad läsare. Som åhörare reagerar jag genom att slå dövörat till. Det går helt enkelt inte att lyssna fastän jag försöker.

Sedan demonstrerar hon hur annorlunda texten blir med små förändringar. Än läser hon med mycket melodi i rösten, än med stort tryck, hon låter de olika rösterna i texten komma fram. Som lyssnare märker jag skillnaden. Texten blir plötsligt levande. Jag ser allt framför mig.

– Det är meningen att texterna ska beröra oss. De får inte slarvas bort och den som ska framföra dem måste vara väl förberedd, säger Anna Högström.

Det hon går igenom med kyrkvärdar som vill förbättra sig i sin uppgift som textläsare är bland annat andningen och röstens läge i kroppen. Någon kanske lägger ner rösten allt för lågt så att den knarrar och behöver därför höja röstläget. En annan har det motsatta problemet. En gnällig röst kan bli mjukare genom att släppa på med luft i talet.

– Många är rädda och tror inte att de duger. En del är oroliga att det ska låta överdrivet. Men risken för det

är minimal eftersom de allra flesta har en väldigt lång väg dit, säger Anna Högström.

Öva med bandspelare

Genom att öva själv och tillsammans med andra, eller med hjälp av en bandspelare, kan många förbättra sitt tal på egen hand. Men rösten och högläsning är känsliga kapitel och Anna Högström råder till en viss försiktighet.

– Jag är professionell och det ingår i mitt arbete att uppmuntra till förändringar. Det kan vara känsligt att gå för bryskt fram vänner eller kollegor emellan.

När så rösten är korrigerad återstår förstas själva texten. Här finns också många små detaljer som alltid kan förbättras menar Anna Högström.

Pauser och tempo

– Det är viktigt att läsa igenom texten högt många gånger och att hitta de betydelsebärande orden. Där ska betoningen ligga. Sedan måste man bestämma var pauser ska ligga och vilket tempo som texten ska läsas i. Nästan alltid läser vi för fort.

Så är hon uppe på golvet igen och visar hur det låter om be-

toning, pauser och tempo är helt fel. Responsen blir gapskratt.

– Det är bra att pröva så här hemma. Genom att överdriva åt alla håll hittar man det rätta sättet. Och kom ihåg: det är ingen tempotävling. Det viktiga är att texten blir hörd.

”Huvudsaken är att texten hörs och att åhörarna förstår. Jag har aldrig upplevt någon dialekt som ett problem. Den som vet med sig om att ha en mycket utpräglad dialekt bör kanske försöka neutralisera den något. Akustik och avstånd till åhörarna kan göra att dialekten upplevs förstärkt. Det är också viktigt att tänka på att dialekten kan uppfattas helt annorlunda beroende på om den befinner sig på hemma- eller bortaplan.”

Anna Högström

Talpedagogens sju goda råd

Läs texten högt hemma många gånger.

Läs överdrivet tydligt.

Tänk på hur du andas.

Hitta de betydelsebärande orden i texten och betona dem.

Ta reda på hur person- och Ortsnamn ska uttalas.

Kolla ljudtekniken på plats.

Se upp från texten då och då.

Fingervisning och gott om tid hjälper läsaren

Ett finger som följer raden, ett lugn som stöd i alla situationer och förstås vana. Tre saker textläsaren Kjell Aggefors inte skulle vilja vara utan.

Kjell Aggefors har varit kyrkvärd i Farsta församling i tio år. Läst texter i gudstjänster har han gjort ännu längre. Dessutom har han i sitt yrkesliv skaffat sig stor vana att tala inför människor. Ändå uppskattar han de tillfällen kyrkvärdarna fått till utbildning i textläsning.

Nya knep

– Vi behöver påminnas om sånt vi redan kan och lära oss nya knep. Kurserna gör också att vi tar vår uppgift på större allvar och det ger positiva effekter på själva läsningen.

En kurs Kjell Aggefors gärna talar om hölls i Storkyrkan.

– Det är en speciell kyrka med mycket lång efterklang. Vi fick pröva att läsa och sedan först anmärka själva vad vi tyckte var bra och dåligt. Sedan fick de övriga deltagarna kommentera och slutligen kursledaren.

Instruerar nya

Numera instruerar Kjell Aggefors och de andra kyrkvärdarna ofta nya textläsare och får på så sätt en liten repetition.

– Det är bra att få börja i mindre sammanhang och skaffa sig vana innan man ska läsa i stora huvudgudstjänster. Jag råder alla att lära sig texten mer eller mindre utantill och att alltid följa textraden med fingret. På så sätt kan man titta upp då och då. Det är roligt att få ögonkontakt med dem som lyssnar och märka att de hänger med.

Det viktigaste Kjell Aggefors själv bär med sig från år av erfarenhet och diverse kurser är att ta tid på sig. Att våga ta det lugnt.

– Jag har fått rutin och blir sällan nervös numera. Allt har redan hänt. Böcker har kommit bort eller slagits igen, folk missar sin tur eller är på fel plats vid fel tillfälle.

Väl förberedd

Men en förutsättning för att kunna bevara lugnet, även när det krisar, är att vara väl förberedd.

Kjell Aggefors betonar vikten av att ha koll på detaljerna. Hur fungerar ljudet, var på sidan finns texten, hur uttalar jag namnen i texten, vilken typ av text är det, när i gudstjänsten ska jag läsa? Ju fler frågetecken som rätats ut desto bättre blir slutresultatet.

Som församling måste man också bestämma en gång för alla hur man inleder och avslutar en läsning.

Tempot måste också stämma. Den som börjar läsa bestämmer takten för dem som följer efter.

Noggrannhet ger framgång. Kjell Aggefors har fått beröm av gudstjänstbesökare flera gånger.

– Det roligaste jag upplever som textläsare är när någon från församlingen kommer fram efteråt och tackar för att jag har läst bra.

Gillar utmaningar

I mötet med en riktigt erfaren textläsare infinner sig frågan om favorittexter. Finns sådana?

– Jag gillar utmaningar. Johannes är rolig för hans text kräver mycket av läsaren. Texterna får gärna vara knepiga med syftningar både framåt och bakåt. Då blir det lite sport. Men allra bäst är det att få läsa julevangeliet, men det är det konkurrens om.

”När vi skulle ha tv-gudstjänst påpekade mina vänner att jag skulle korrigera min stockholmsdialekt men producenten sa att jag skulle tala som vanligt. Det skulle märkas vart i landet vi befann oss. Vi har många församlingsbor som inte har svenska som första språk och de kan ha svårare att förstå olika dialekter så lite måste vi anpassa oss, men det får inte bli konstlat. Det skapar bara osäkerhet hos dem som ska läsa.”

Kjell Aggefors

Kyrkvärdens sju goda råd

Lär dig texten utantill.

Fråga församlingsprästen angående uttal och textens innebörd om du är osäker.

Pröva i kyrkan före gudstjänsten med mikrofon och se till att någon lyssnar som du litar på.

Följ med i agendan så du vet när det är din tur.

Följ textraden med fingret.

Titta upp då och då.

Ta god tid på dig.